

ความงาม : สำคัญที่คนธรรมดาองไม่เห็น

Beauty: Imperceptible Important Things for Ordinary People

¹พระสันติ ธมมปาโล และ ²พระมหายุทธนา นรเชฏฐโฐ

¹PhraSanti Dhammapalo and ²Phramaha Yutthana Narajeththo

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: santidhamma99@gmail.com

Received: March 16, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการว่าด้วยความงาม เป็นการกำหนดความรู้สึกจากการรับรู้สู่จิตใจตามความต้องการและรสนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ ความงามแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพสังคม วัฒนธรรม ศาสนา สภาวะจิตใจ อารมณ์ และความศรัทธา โดยมนุษย์สามารถรับรู้คุณค่าของความงามได้จากภายในตัวของวัตถุ จากจิตที่กำหนดและจากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุและจิตใจ

ในทางพุทธศาสนาจำแนกความงามออกเป็น 2 ประเภท คือ ความงามในมิติทางโลกและความงามในมิติทางธรรม ซึ่งความงามในมิติทางโลก เป็นประสบการณ์ความงามทางวัตถุที่เกิดจากการปรุงแต่งจิตใจ ตัวอย่างความงามในมิติทางโลกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ความงามของลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ สตรีผู้มีลักษณะงามแบบเบญจกัลยาณี ฯลฯ ส่วนความงามในมิติทางธรรม หมายถึง ความงามที่เป็นลักษณะของธรรมหรือความจริงอันเป็นผลจากคุณสมบัติของธรรมที่ปรากฏต่อการรับรู้ของมนุษย์ ความงามของธรรมจึงเป็นสากล ทุกคนที่รู้หรือสัมผัสย่อมรู้ได้หรือสัมผัสได้ตรงกันเหมือนกัน นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังสอนผู้ที่หลงใหลยึดติดในความงามให้พิจารณาความไม่งาม (อสุภะ) โดยการมองให้เห็นความไม่เที่ยงของร่างกาย จิตใจ ก็จะไม่ยึดติดกับรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่นที่ได้ดม รสที่ได้ลิ้ม กายที่ได้สัมผัส ปล่อยวางในเรื่องของรูปรนาม ปฏิบัติถูกต้องตามพระดำรัสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถดับกิเลสและกองทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง ความงามความบริสุทธิ์ของจิตก็จักเกิดขึ้น

คำสำคัญ: ความงาม; พระไตรปิฎก; สุนทรียะ

Abstract

Academic articles on Beauty is the determination of feelings from perception to mind according to the needs and tastes of the majority of people in that society. Beauty in each era is different depending on social conditions, culture, religion, mental state, emotions, and faith. Humans can perceive the value of beauty from internal object, the mind and the state of the relationship between the object and the mind.

Theravāda Buddhism suggests that beauty or aestheticism is comprised of two dimensions, which are physical beauty and spiritual beauty. The physical beauty is the interactions between physical features of an object and a person's lusts. As for the spiritual beauty is caused from the perception of a person who has been following the dharma (the teachings of Lord Buddha). The spiritual beauty is universal. Everyone can perceive it. In addition, the Buddha taught those who are obsessed with beauty to consider unattractiveness (asubha) by seeing the impermanence of the body. When you let go of form and name by following the Buddha's teachings, defilements and suffering can be completely extinguished. Purity of mind will arise.

Keywords: Beauty; Tipitaka; Aesthetic

บทนำ

ความงามเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาตั้งแต่ยุคโบราณ จนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นคนชาติใด ภาษาใด ฐานะใด ก็ล้วนให้ความสำคัญกับเรื่องความงามมาก ความงามเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ความชื่นชม ความพึงพอใจและความสบายใจ โดยสัญชาตญาณของมนุษย์จะบอกกับเราเองว่าอะไรคือความงามหรือไม่ใช่ความงาม และความหมายนั้นเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลาเมื่อมีการเรียนรู้หรือได้รับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ซึ่งในชีวิตหนึ่งของคนเรา ไม่มีใครไม่เคยสัมผัสรับรู้ความงาม แต่อาจจะมากน้อยต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละคน การสัมผัสรับรู้ความงามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยง่ายในชีวิตประจำวันของเรา อาจก่อให้เกิดความสุข ความเบิกบานใจ ความซาบซึ้งใจ แต่เราสามารถตอบได้หรือไม่ว่าความงามแท้ๆที่เราสัมผัสรับรู้คืออะไร และอะไรกันที่ทำให้เราตัดสินว่าสิ่งนี้งามหรือไม่งาม

ความงามในทัศนะมานุษยวิทยา ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจและประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม ทฤษฎีชีววิทยาไม่สามารถอธิบายความหลากหลายเกี่ยวกับอุดมคติในความงามที่วัฒนธรรมต่าง ๆ มีไม่เหมือนกัน เช่น กลุ่มชาวมัวร์ในเขตทะเลทรายซาฮารา นิยมผู้หญิงที่มีรูปร่างอ้วน ขาว ญีปุ่นนิยมใช้ผ้ามัดทรวงอก อุดมคติเรื่องความงามในเรือนร่างจึงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีใช้สิ่งที่คงที่ตายตัวและถูกกำหนดขึ้นจากปัจจัยทางพันธุกรรม ความงามยังเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกและการแสดงออกทางสังคมที่มีผลต่อการใช้ชีวิตของบุคคล (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2567)

ความงามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยพระธรรมคำสอนรวม 84,000 พระธรรมขันธ์ และมีจำนวนไม่น้อยที่กล่าวถึงความงาม ซึ่งประกอบด้วยความงามในมิติทางโลกที่กล่าวถึงความงามของบุคคล ความงามของธรรมชาติ ความงามของสัตว์ และความงามในมิติทางธรรมที่ลึกซึ้ง ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 9/255/87-88)

นิยามความหมายของความงาม

นักปรัชญาและนักสุนทรียศาสตร์ทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ ได้ให้ความหมายของความงามไว้ ดังนี้

โฮเมอร์ (Homer, 400-300 BE.) ให้ความหมายว่าความงาม คือ ความมหัศจรรย์ โสกราตีส (Socrates, 469-399 BC.) กล่าวว่าความงาม คือ ความเหมาะสมของสัดส่วน เพลโต (Plato, 428-347 BC.) ให้ความหมายว่าความงาม คือ การเลียนแบบโดยถือว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนมีแบบของมันอยู่แล้ว และความงามก็มีแบบของความงามอยู่แล้วเช่นกัน อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 BE.) ให้ความหมายว่าความงามคือการเลียนแบบธรรมชาติ เอ็มมานูเอล คานท์ (Emmanuel, 1724-1804) นักปรัชญาชาวเยอรมัน กล่าวถึงความงามว่าเป็นสิ่งที่ดีเป็นความสุข ความเพลิดเพลิน และความพึงพอใจ เฮร์เบิร์ต รีด (Herbert Read) นักปรัชญาร่วมสมัยของอังกฤษให้ความหมายว่าความงาม คือ ความเป็นเอกภาพ หรือความเป็นหน่วยที่สมบูรณ์ของมูลฐานของศิลปะ ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ (อ้างอิงใน สุชาติ เกษประสิทธิ์, 2546)

ฟวง มีน็อก กล่าวว่าความงามคือความจริงเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ที่เลิศและเป็นแรงกระตุ้นความคิดและให้ความพึงพอใจแก่เราเสมอ (ฟวง มีน็อก, 2536) เขมจิต ศรีบุญนาค ให้ความหมายว่าความงามคือสิ่งที่มีอยู่ในเนื้อวัตถุเป็นความสมบูรณ์อันเกิดจากรูปร่าง รูปทรงสีสัมผัสที่ประสานกันเข้าอย่างกลมกลืนมีความสมดุลและความงามคือความรู้สึกเพลิดเพลิน โดยจิตจะสร้างต้นแบบแห่งความงามขึ้น สิ่งใดมีลักษณะใกล้เคียงกับต้นแบบ สิ่งนั้นถือว่าเป็นความงาม (เขมจิต ศรีบุญนาค, 2542)

สรุปว่าความงาม หมายถึงการกำหนดความรู้สึกจากการรับรู้สู่จิตใจตามภาวะที่มีความเหมาะสมกับกาลเทศะ ตรงความต้องการและรสนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ

ทฤษฎีความงาม

ทฤษฎีความงาม เป็นเรื่องที่ถกเถียงกันมากในทางสุนทรียศาสตร์อีกอย่างหนึ่งก็คือ ตำแหน่งของความงาม หรือว่าความงามอยู่ที่ไหน ความงามนั้นไม่ว่าจะเป็นจิตวิสัยหรือวัตถุวิสัยก็ยังคงเป็นเรื่องที่ให้ความเห็นไม่ตรงกันอยู่นั่นเอง และทัศนะที่แตกต่างกันของนักสุนทรียศาสตร์เหล่านั้น ก็ก่อให้เกิดทฤษฎีทางความงามขึ้นหลาย ทฤษฎี ดังจะยกมาพอสังเขปดังนี้

1. ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ

ผู้ที่เชื่อในทฤษฎีนี้ เชื่อว่าวัตถุต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความงามในตัวของวัตถุเอง เช่น สวยเพราะสีสัมผัส รวดทรง พันผิว ไม่ว่าเราจะสนใจวัตถุนั้นหรือไม่ การที่เราเริ่มให้ความสนใจในวัตถุนั้น ก็เป็นเพราะความงามของวัตถุนั้นนั่นเอง ถือว่าความงามที่เป็นวัตถุวิสัยหรือสุนทรียธาตุนั้นเป็นความงามที่สมบูรณ์แบบ ความงามของวัตถุนั้นเป็นสิ่งที่มิขึ้นอยู่ก่อนแล้ว มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสนใจของมนุษย์

2. ความงามคือความรู้สึกเพลิดเพลิน

แนวคิดตามทฤษฎีนี้กล่าวคือ การที่เรามองเห็นคุณค่าของความงามในสิ่งใดก็แล้ว จิตเป็นตัวกำหนดความงาม ความงามที่แท้จริงนั้นอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ (World of Idea) กล่าวคือจิตต้องสร้างต้นแบบแห่ง

ความงามขึ้น สิ่งใดที่มีลักษณะใกล้เคียงกับจินตนาการในต้นแบบมากเพียงใด ย่อมถือว่าเป็นความงามเพียงนั้น ความชอบความเพลิดเพลินในเป็นสิ่งแสดงถึงคุณค่าตามมา

3. ความงามเป็นสภาวะสัมพัทธ์

ความงามเป็นสภาวะสัมพัทธ์ระหว่างวัตถุกับบุคคล ทศนะนี้ก็นับว่ามีส่วนถูกต้องอยู่ที่การยอมรับว่าทั้งบุคคลและวัตถุมีความสำคัญด้วยกันทั้งคู่ในการตีคุณค่าทางสุนทรีย์ แต่เราก็ต้องยอมรับว่าความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่งดังกล่าวนั้น เป็นรากฐานรองรับคำว่าคุณค่าทางสุนทรีย์ เพียงแต่ว่าตัวความสัมพันธ์เองนั้น ไม่ใช่เป็นตัวความงามหรือตัวคุณค่าทางสุนทรีย์ เพราะฉะนั้นการที่จะอธิบายว่าความงามคือสภาวะสัมพัทธ์ระหว่างบุคคลจึงเป็นคำอธิบายที่ไม่ถุกนัก

การรับรู้คุณค่าของความงาม

ความงามเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และสัมผัสได้ มนุษย์เราต่างก็พึงพอใจในความงาม และมีความสุขเมื่อได้สัมผัสกับความงาม สามารถแบ่งการรับรู้ความงามออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การรับรู้ความงามได้จากภายในตัววัตถุ เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เป็นคุณสมบัติ ภายในตัววัตถุหรือผลงานศิลปะ ปรากฏให้เห็นในลักษณะความเหมาะสมของขนาด สัดส่วน รูปร่าง รูปทรง เส้น สี แสงเงา ลักษณะผิว ฯลฯ

2. การรับรู้ความงามได้จากจิตกำหนด เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เกิดจากความรู้สึก และจิตใจของแต่ละคนเป็นตัวกำหนด ดังนั้น คุณค่าความงามของวัตถุหรืองานศิลปะจึงไม่คงที่และ ขึ้นอยู่กับความชอบ รสนิยมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเปลี่ยนไปตามคติความเชื่อ ของบุคคลหรือสังคมในแต่ละยุคสมัย

3. การรับรู้ความงามได้จากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุและจิตใจ เป็นการรับรู้คุณค่าของ ความงามที่เกิดจากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุหรือผลงานศิลปะที่มีคุณค่าความงามอยู่จริง จิตใจ ต้องอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับรู้และชื่นชมต่อคุณค่าความงามในวัตถุหรือผลงานศิลปะนั้น โดยจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์บางอย่าง เป็นเครื่องมือพิจารณา จึงจะเป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่สมบูรณ์

ความงามในพระไตรปิฎก

คำว่า “ความงาม” มีปรากฏท้าวอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ตรงกับคำภาษาบาลี ได้แก่คำว่า กลยาณ หมายถึง ความดีงาม, โสภณ หมายถึง ความงดงาม, ผ่องใส, สุก หมายถึง ความสวยงาม, สุนทรีย์ หมายถึง ความงาม จารุ หมายถึง งาม ดี สุนทร หมายถึง งาม ดี น่าฟัง น่าชื่นชม อากปิโย หมายถึง ทรงงดงาม อภิรูป หมายถึง รูปร่าง งดงาม น่าดู สวย อภิกุณฺต หมายถึง งาม ดี แท้ สิริ หมายถึง สง่างาม งาม หรือสิริโฉม แปลว่ารูปร่าง (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ, 2541) ในคำสอนของพระพุทธศาสนา เริ่มต้นด้วยสิ่งทั้งงามคือ ธรรม ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “พระสุคตนั้น ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง

งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้ง อรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริบูรณ์ บริสุทธิ์สิ้นเชิง (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 18/210/124)

ความงามในทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงความงามไว้อย่างวิจิตรพิสดาร มากทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยได้จำแนกความงามออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. ความงามในมิติทางโลก เป็นประสบการณ์ความงามทางวัตถุ ที่เกิดจากการปรุงแต่งจิตใจไม่ใช่ ความงามที่เกิดจากตัววัตถุเอง แต่วัตถุมิควัฒนสมบัติบางอย่างที่ทำให้คนเกิดกิเลสรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ทำให้เกิดความชื่นชมยินดี เมื่อได้เห็นสิ่งสวยงาม ได้ยินเสียงที่มีความไพเราะ ได้กลิ่นหอม ได้ชิมรสอาหารอร่อย ได้สัมผัสพื้นผิวนุ่มนวล ซึ่งเป็นความงามที่มนุษย์ทุกคนพึงปรารถนา ความงามในทางโลกมีลักษณะเป็นโลกียะ ตัวอย่างความงามในมิติทางโลกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น

กล่าวถึงความงามของลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ เกิดจากการบำเพ็ญบารมี 30 ประการ จึงเป็น ลักษณะความงามภายนอกทางร่างกายที่สมบูรณ์แบบที่สุดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไว้ในมหาปทานสูตร (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/35/16) ดังนี้

1. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกันข้อที่พระราชากุมารมีฝ่าพระบาทราบเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
2. พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของพระราชากุมารนี้มีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ชี มีกมมิดุม และมี ส่วนประกอบครบทุกอย่าง ข้อที่ พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของพระราชากุมารนี้มีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ชี มีกมมิดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่างนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
3. มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป ข้อที่พระราชากุมารมีสันพระบาทยื่นยาวออกไปนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
4. มีพระองค์ลีลา ข้อที่พระราชากุมารมีพระองค์ลีลาคือเป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
5. มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม ข้อที่พระราชากุมารมีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่มนี้เป็นลักษณะ มหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
6. ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองค์ลัดกันเป็นรูปตาข่าย ข้อที่พระราชากุมารมีฝ่าพระ หัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองค์ลัดกันเป็นรูปตาข่ายนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
7. มีข้อพระบาทสูง ข้อที่พระราชากุมารมีข้อพระบาทสูงนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
8. มีพระขมแข็ญดุจแข้งเนื้อทราย ข้อที่พระราชากุมารมีพระขมแข็ญดุจแข้งเนื้อทรายนี้เป็นลักษณะ มหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
9. เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้ข้อที่พระ ราชากุมารเมื่อประทับยืน ไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้นี้เป็น ลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
10. มีพระคชฐานเร้นอยู่ในฝักเร้นอยู่ในฝัก ข้อที่พระราชากุมารมีพระคชฐาน เร้นอยู่ในฝักนี้เป็น ลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น

11. มีพระฉวีสีทอง มีพระฉวีเปล่งปลั่งดุจทองคำ ข้อที่พระราชาภุมมามีพระฉวีสีทอง มีพระฉวีเปล่งปลั่งดุจทองคำนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
12. มีพระฉวีละเอียดจนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้ ข้อที่พระราชาภุมมามีพระฉวีละเอียดจนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
13. มีพระโลมาชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียว ข้อที่พระราชาภุมมามีพระโลมาชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียวนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
14. มีพระโลมาชาติมีปลายอนขึ้น คือ พระโลมาชาติขุดเป็นวงเวียนขวาดังกุณฑลสีครามเข้มดังดอกอัญชัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระโลมาชาติมีปลายอนขึ้น คือ พระโลมาชาติขุดเป็นวงเวียนขวาดังกุณฑลสีครามเข้มดังดอกอัญชันนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
15. มีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหม ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหมนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
16. มีพระมังสะใน 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระมังสะใน 7 แห่งเต็มบริบูรณ์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
17. มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
18. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
19. มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งตันไทร พระวรกายสูงเท่ากับ 1 วาของพระองค์ 1 วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งตันไทร พระวรกายสูงเท่ากับ 1 วาของพระองค์ 1 วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกายนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
20. มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด ข้อที่มหาบุรุษมีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอดนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
21. มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี ข้อที่มหาบุรุษมีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดีนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
22. มีพระหนุดุจคางพระราชนีติ ข้อที่มหาบุรุษมีพระหนุดุจคางพระราชนีตินี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
23. มีพระทนต์ 40 ซี่ ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ 40 ซี่นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
24. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์เรียบเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
25. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ไม่ห่างกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
26. มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม ข้อที่มหาบุรุษมีพระเขี้ยวแก้วขาวงามนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

27. มีชีวหาใหญ่ยาว ข้อที่มหาบุรุษมีชีวหาใหญ่ยาวนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
28. มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก ข้อที่มหาบุรุษมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวกนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
29. มีดวงพระเนตรดำสนิท ข้อที่มหาบุรุษมีดวงพระเนตรดำสนิทนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
30. มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพ็งตลอด ข้อที่มหาบุรุษมีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพ็งตลอดนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
31. มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น ข้อที่มหาบุรุษมีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่นนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
32. มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

นอกจากนี้ความงามทางโลกที่ปรากฏในพระไตรปิฎกยังได้กล่าวถึงความงามทางร่างกายของหญิงงามไว้ว่า หญิงงามที่ได้ชื่อว่า ชนบทกัลยาณี ได้แก่ นางงามในชนบท คือเป็นหญิงงามเยี่ยมปราศจากโทษแห่งสรีระ 6 ประการ ถึงพร้อมด้วยความงาม 5 ประการ เพราะเหตุที่นางชนบทกัลยาณินั้น เป็นหญิงไม่สูงเกินไป ไม่ต่ำเกินไป ไม่พอมเกินไป ไม่อ้วนเกินไป ไม่ดำเกินไป ไม่ขาวเกินไป ขนาดยิ่งกว่าผิวมนุษย์ ไม่ถึงกับผิวเทวดา ฉะนั้นนางจึงได้ชื่อว่า เว้นจากโทษแห่งสรีระ 6 ประการ และเพราะเหตุที่นางประกอบด้วยความงาม 5 ประการ เหล่านี้ คือ ผิวงาม เนืองงาม เอ็นงาม กระดูกงาม วัยงาม ฉะนั้นจึงชื่อว่าถึงพร้อมแล้วด้วยความงาม 5 ประการ (พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 56/96/354) พระพุทธเจ้ายังตรัสเกี่ยวกับความงามของมนุษย์อีกด้วยว่า “ความมีผิวพรรณงดงาม ความมีเสียงไพเราะความมีทรวดทรงสมส่วน ความมีรูปสวย ความเป็นใหญ่ ความมีบิรวาร ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 25/11/19) ทรงกล่าวถึงความงามทางร่างกายเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นรูปที่สูง รูปที่พอม รูปที่อ้วน รูปที่มีอวัยวะสมส่วน ถือเอาประมาณในรูปนั้นแล้ว เกิดความเลื่อมใสบุคคลนี้เรียกว่า ผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 36/172/204)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความงามของสัตว์เช่น ในอรรถกถาธรรมบทกล่าวถึงช้างว่า “ช้างมงคลวิ่งไม่แกมเดินไปด้วยลีลาของช้างจึงงาม” ในปฐมอัสสสุตร กล่าวถึงม้ากระจอก 3 ประเภทเทียบกับคน 3 ประเภทว่า “ม้ากระจอกบางตัว ฝีเท้าดี แต่สีไม่งาม ทรวดทรงไม่งาม บางตัวฝีเท้าก็ดี สีก็งาม ทรวดทรงไม่งาม แต่บางตัวฝีเท้าก็ดี สีงาม ทรวดทรงก็งาม คนกระจอกบางคนมีเขาวนดี แต่สีไม่งาม ทรวดทรงก็ไม่งาม บางคนมีเขาวนดี สีก็งาม แต่ทรวดทรงไม่งาม บางคนเขาวนก็ดี สีก็งามทรวดทรงก็งาม” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 20/580/387)

2. ความงามในมิติทางธรรม เป็นความงามที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจซึ่งเป็นความงามเชิงจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับความดีและความจริง เป็นความงามที่มีอยู่จริง ไม่ขึ้นกับความรู้สึกหรือความเห็นของใคร ในคำสอนของพระพุทธศาสนา เริ่มต้นด้วยสิ่งที่งามคือธรรมะ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “พระสุคตทรงแสดงธรรม งาม

ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 18/210/124) พระพุทธพจน์ เช่นนี้ ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในพระสูตรต่างๆ ในพระไตรปิฎก เช่นเดียวกับอังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ได้กล่าวถึงธรรมที่เป็นความงามไว้ว่า “ธรรมมีความงามในเบื้องต้น หมายถึงศีล ธรรมมีความงามในท่ามกลาง หมายถึงอริยมรรค และธรรมมีความงามในที่สุด หมายถึงพระนิพพาน” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 21/198/306) ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกา อรรถกถาสุตตนิบาต ขุททกนิกาย ได้ขยายความของคำว่า งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ไว้อย่างพิสดารว่า

นัยที่ 1 งามในเบื้องต้นด้วยบทที่ 1 ของธรรม งามในท่ามกลางด้วยบทที่ 2 ของธรรม งามในที่สุดด้วยบทสุดท้ายของธรรม

นัยที่ 2 งามในเบื้องต้นด้วยนิทาน งามในที่สุดด้วยบทสรุป งามในท่ามกลางด้วยบทที่เหลือ

นัยที่ 3 งามในเบื้องต้นด้วยศีลและสมาธิ งามในท่ามกลางด้วยสมณะ วิปัสสนา มรรค และผลงามในที่สุดด้วยนิพพาน

นัยที่ 4 งามในเบื้องต้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า งามในท่ามกลางเพราะพระธรรมเป็นธรรมที่ดี งามในที่สุดด้วยการปฏิบัติชอบของพระสงฆ์

นัยที่ 5 งามในเบื้องต้นเพราะการตรัสรู้ยิ่ง งามในท่ามกลางเพราะการตรัสรู้ของพระปัจเจกพุทธเจ้า งามในที่สุดด้วยการตรัสรู้ของพระสาวก

นัยที่ 6 งามในเบื้องต้นเพราะการฟังธรรม งามในท่ามกลางเพราะการปฏิบัติธรรม งามในที่สุดเพราะผลของการปฏิบัติธรรม

นัยที่ 7 งามในเบื้องต้นเพราะเป็นแดนเกิดแห่งที่ฟัง งามในท่ามกลางเพราะบริสุทธิ์ด้วยประโยชน์ งามในที่สุดเพราะบริสุทธิ์ด้วยกิจ

ในสุตตวินยสูตรได้กล่าวถึงความงามของธรรม ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคต เมื่อดำรงอยู่ในโลก พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 21/160/197)

หลักธรรมที่ทำให้เกิดความงาม ที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติให้มีขึ้นในตน และควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจธรรมชาติดอย่างแท้จริงของชีวิต จนเกิดเป็นความงามที่แท้จริงในใจของตนเอง และเป็นความงามที่ยาวนานและมั่นคง เช่น หลักไตรสิกขา เป็นหลักธรรมที่สอนเรื่องการประพฤติปฏิบัติตน เพื่อครองตน รักษาตนให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ฝึกอบรมตนโดยมีเจตนาให้ละเว้นจากความชั่วทั้งหมด ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตให้ขาวสะอาด เพื่อให้เกิดปัญญาอื่นๆ ขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือพระนิพพาน นอกจากหลักไตรสิกขาแล้ว หลักธรรมที่ทำให้เกิดความงามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกยังมีอีกหลายหมวดธรรม เช่น หลักอัปปมาทะคือความไม่ประมาท หลักขันติโสรัจจะคือธรรมทำให้งาม ประกอบด้วย “ขันติ” ความอดทน อดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงาม และความมุ่งหมายอันชอบ “โสรัจจะ” ความเสถียร อภัยคัยงาม รักความประณีต หมั่นจัดระเบียบอย่างงดงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) หลักพรหม

วิหาร 4 เป็นธรรมที่พึงเจริญให้มีในตน จะนำมาซึ่งความสุขสงบแก่ตนและสังคม หลักสังคหวัตถุ 4 ธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี หลักเบญจศีล เบญจธรรม 5 ทำให้การดำรงชีวิตมีความสงบสุข ไม่ตกในที่ต่ำ ยังประโยชน์เพื่อความสุขปัจจุบันและอนาคตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หลักกัลยาณมิตร 7 ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม หากบุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมที่กล่าวมานี้ได้ก็จะทำให้มีความงามอย่างแท้จริง เป็นความงามที่ยั่งยืน บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสเจือปน และส่งผลให้เกิดความดีอื่นๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นคนที่มีคุณภาพ ส่งผลให้สังคมสงบสุข

ความไม่งามในความงาม

นอกจากความงามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ใช้ประโยชน์ของความงามของหญิงงามในการสอนให้พิจารณาความไม่งาม หรือความเสื่อมของความงามแห่งร่างกาย เช่น คำสอนเรื่อง อสุกนิมิต (การถือนิมิตเอาความไม่งามเป็นอารมณ์) อสุกสัญญา (การกำหนดหมายในความไม่งาม) อสุกานุปัสสนา (การพิจารณาเห็นความไม่งาม) หรือ อสุกัมมัญฐาน (กรรมฐานที่กำหนดอสุกเป็นอารมณ์ให้เห็นว่าไม่มีอะไรสวยงาม) อสุกภาวนา (การบำเพ็ญในอสุกัมมัญฐาน) ดังข้อความในวิสุทธิมรรค (อสุกกรรมฐานนิเทศ) ว่า "ร่างกายของคนตายเป็นของไม่งามแท้ แม้ฉันใด แม้ร่างกายของคนเป็นก็เป็นของไม่งามอย่างเดียวกัน ฉะนั้น เป็นแต่ว่าร่างกายของคนเป็นนี้ ลักษณะที่ไม่งามย่อมไม่ปรากฏ เพราะถูกเครื่องประดับอันเป็นของจรปิดบังไว้" ทรงตรัสถึงธรรมที่มีผลและอาานิสงส์มาก ที่ใครเจริญแล้ว ย่อมมียอมเป็นได้ ซึ่งเป็นเรื่องของความไม่สวยไม่งาม ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องของความไม่สวยไม่งาม (อสุกะ) (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 24/56/123) ไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัญญา 10 ประการนี้ ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มี อาานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุดสัญญา 10 ประการ อะไรบ้าง คือ

1. อสุกสัญญา (กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย)
2. มรณสัญญา (กำหนดหมายความตายที่จะต้องมาถึงเป็นธรรมดา)
3. อาหาเร ฏีกูลสัญญา (กำหนดหมายความฏีกูลในอาหาร)
4. สัพพะโลก อนภิตสัญญา (กำหนดหมายความไม่น่าเพลิดเพลินในโลกทั้งปวง)
5. อนิจจสัญญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
6. อนิจเจ ทุกขสัญญา (กำหนดหมายความเป็นทุกข์ ในความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
7. ทุกเข อนัตตสัญญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาในความเป็นทุกข์)
8. ปหานสัญญา (กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปกรรมทั้งหลาย)
9. วิราคสัญญา (กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)
10. นิโรธสัญญา (กำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

ในพระสูตรตันติปิฎก หมวดชราวรรค พระองค์ได้ตรัสถึงความแก่ ความไม่สวยไม่งามของ สังขารไว้ ในเรื่องของพระอุตตราเถรี พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอุตตราเถรีไว้ว่าร่างกายนี้ แก่ห่อมนแล้วเป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไปร่างกายที่เฒ่าเปื่อยนี้ก็จะแตกดับไปเพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/148/78)

ในพระธรรมบทก็ยังมีพระสาวก สาวิกาของพระพุทธองค์ที่ได้ดู ได้ฟัง ได้พิจารณาเรื่อง ของอสุกกรรมฐาน ความไม่สวยไม่งามในร่างกาย เป็นสิ่งปฏิญญา แล้วทำให้เกิดมรรค เกิดผล ตัวอย่างหญิงงามในสมัยพุทธกาล เช่น พระเขมาเถรี เป็นอัครสาวิกฝ่ายขวาของพระพุทธเจ้า ประสูติในราชตระกูลสาคลนคร เมืองมัทราชญ์ พระนางมีผิวพรรณดั่งสีน้ำทอง จึงได้ชื่อว่าเขมา แปลว่า ทอง เมื่อเจริญพระชันษาได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ พระนางเป็นสตรีที่มีรูปงามมากและหลงใหลในรูปสมบัติของตน พระเจ้าพิมพิสาร ทรงดำริว่าพระองค์เป็นอัครอู่อุปถัมภ์ของพระศาสดาแต่พระอัครมเหสียังไม่เคยเข้าเฝ้าพระศาสดาเลย จึงคิดอุบาย ให้มีผู้ขบถองพรณความงามของวัดเวฬุวัน ทำให้พระอัครมเหสียากไปเห็น เมื่อพระนางได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ทำให้พระนางเห็นภาพนิมิตซึ่งแสดงความไม่เที่ยงของสังขาร กับทั้งพระนางได้ฟังพระธรรมเทศนา เรื่องราคะและการกำจัดราคะ พระนางก็บรรลुพระอรหัตผลขณะประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้น ครั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบก็ดีพระทัยมาก ทรงให้พระนางประทับวอทองส่งเสด็จให้ออกบวชเป็นภิกษุณี (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2566)

นางอริรูปนันทา เป็นธิดาของชาวศากยเชื้อเขมาชาวบ้านเรียกเธอสั้นๆ ว่านันทา เพราะเธอมีรูปโฉมสวยสดงดงาม กอปรทั้งกิริยาสุภาพเรียบร้อย เป็นที่เสนาหาของคนทั่วไป คู่รักซึ่งเป็นเจ้าชายศากยเชื้อสูงศักดิ์ได้สิ้นพระชนม์ในวันพิธีหมั้น ยังความเศร้าโศกให้แก่เธออย่างสุดซึ้ง พระบิดาพระมารดาเห็นว่าหากอยู่ในเพศฆราวาสต่อไปจะไม่ปลอดภัย จึงได้ออกบวชเป็นภิกษุณี แต่เธอยังมีความภาคภูมิใจในความงามของเธอ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์ให้เห็นร่างของหญิงงามคนหนึ่ง ผู้ค่อยๆ เปลี่ยนเป็นหญิงกลางคนแล้วกลายเป็นคนแก่ลง แก่ลงตามลำดับ เนื้อหนังเหี่ยวยุบ หลังโก่ง ผมหาว ฟันยาวยื่นออกมาจนปาก เดินยันร่างด้วยไม้เท้ากๆ เงินๆ จนทำให้ภิกษุณีอริรูปนันทาเกิดอารมณ์สังเวชในความไม่เที่ยงแท้ของสังขารจนเกิดปัญญา (เรื่องอุไร กุศลสาย, 2535)

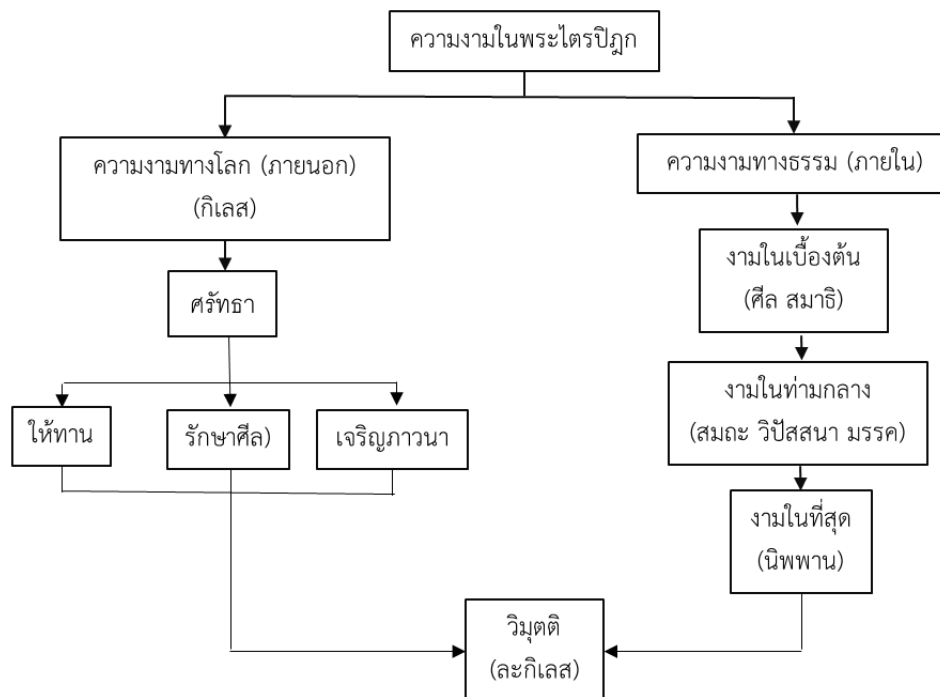
การปฏิบัติอสุกกรรมฐานเป็นการเจริญเพื่อละราคะ โดยการพิจารณาซากศพเป็นกรรมฐาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเห็นความจริงของร่างกาย ว่าแท้จริงแล้ว เป็นแค่ ธาตุ 4 ชั้น 5 รวมตัวกัน มิได้เป็นของสวยงามน่าหลงใหลแต่อย่างใด ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายรัก คลายยึดถือ ร่างกายคลายความหลงรูป หลงความสวยงาม ซึ่งหากพิจารณาพิจารณาร่างกายของคนที่ยังมีชีวิตโดยตรง ก็จะสามารถที่จะระงับกามราคะได้ พระพุทธเจ้าให้เอาซากศพมาพิจารณา เพื่อจะได้เห็นผลไว้ ซึ่งมีทั้งหมด 10 อย่าง คือ 1. ซากศพที่พองขึ้น 2. ศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่างๆ 3. ซากศพที่มีน้ำเหลืองไหล 4. ซากศพที่ขาดเป็น 2 ท่อน 5. ซากศพที่มีสัตว์กัดกิน 6. ซากศพที่กระจายไปในทิศต่างๆ 7. ซากศพที่ถูกฟันเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย 8. ศพที่ยังมีเลือดไหลออกอยู่ 9. ซากศพที่เต็มไปด้วยหนอน 10. ซากกระดูก ซึ่งการปฏิบัติอสุกกรรมฐานนี้เหมาะแก่คนราคจริต โดยหลักปฏิบัติกิจเบื้องต้น ได้แก่ ขำระศีลให้บริสุทธิ์ ตัดปิลิโพทความกังวล 10 ประการ เข้าหาภิกษุณมิตรผู้แนะนำ รับหรืออธิษฐานกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริตของตน (อสุกกรรมฐานเหมาะแก่คนราคจริต) สถานที่อยู่เหมาะแก่การเจริญอสุกกรรมฐานแล้ว พิจารณาซากศพทั้ง 10 ประการ จนทรงจำไว้ในจิตใจได้จนเกิดสมาธิไม่หวั่นไหว เป็นอัปปนาสมาธิ ได้ปฐมฌานมีวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข และ

เอกัคคตา เมื่อปฏิบัติสุกกรรมฐานแล้วจะทำให้มีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท เห็นความไม่เที่ยงในร่างกาย (อนิจจสัญญา) เห็นความตายว่าจะบังเกิดกับทุกคน (มรณสัญญา) มีความรังเกียจในร่างกาย (อสุภสัญญา) ทำให้กามตัณหาไม่ครอบงำ (บรรเทา/กำจัดราคะ ความใคร่) กำจัดความยึดมั่น ถือมั่นในรูป (ละอุปาทาน) กำจัดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งน่าเพลิดเพลิน (อิฏฐารมณ์) อยู่เป็นสุข (วิหารธรรม) และเข้าถึงอมตธรรม (นิพพาน) (พระอริการอภิสัทธี จารุณโม (ทองเชื้อ), 2561)

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจิตจนเห็นความงามในที่สุดของธรรมนั้น จะต้องฝึกฝนการทำความเพียรเผาผลาญกิเลส การประพฤติตามคุณธรรมต่างๆ ทั้งหมดในพระพุทธศาสนาให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ยกใจออกจากกามอันเป็นที่มาของความเสื่อม จนเห็นอริยสัจ และหมดกิเลสในที่สุด (กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2550) กล่าวคือ จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม จิตไม่โศก จิตปราศจากธุลี จิตเกษม โดยที่จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม คือมีใจตั้งมั่น มีความหนักแน่น เป็นอุเบกขา ไม่ยินดียินร้ายในลาภ ยศ สรรเสริญสุข หรือเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์อีกต่อไป จิตไม่โศก คือหลุดพ้นจากยางเหนียวแห่งบ่วงสินเหา ไม่ลุ่มหลงในความรักอีกต่อไป มีใจที่อิมเอบ ไม่แห้งผาก ผ่องใสไม่เศร้าหมอง จิตปราศจากธุลี เป็นจิตที่กิเลสต่างๆ ทั้งหยาบทั้งละเอียดร่อนหลุดไปจากใจหมด เหมือนหยาดน้ำตกจากใบบัว จิตเกษม คือจิตที่มีความสุข ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งหลายอันเนื่องจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร สามารถตัดโยคะ เครื่องผูกสัตว์ไว้ในภพทั้งสามได้ขาดสะบั้นโดยสิ้นเชิง จึงมีอิสระเต็มที่ มีความรู้ความสามารถพิเศษเกิดขึ้นหลายประการ มีใจที่สะอาดผ่องใสบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง เข้านิพพานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหล่าพระอรหันตสาวกทั้งหลาย ซึ่งเมื่อสามารถปฏิบัติได้ถึงขั้นนี้แล้วก็จะเห็นความงามของธรรมอันแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาความงามในพระไตรปิฎกสรุปได้ว่า ความงามแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความงามทางโลกและความงามทางธรรม โดยที่ความงามทางโลกหรือความงามภายนอก มีลักษณะเป็นโลกียะ เป็นความงามที่เกิดจากกิเลสความยินดีพอใจในตัวตน เป็นความงามที่ไม่มีอยู่จริง ไม่เที่ยงแท้ แต่ความงามภายนอกก็เป็นมูลเหตุให้ผู้ฟังพึงพอใจเกิดศรัทธาเลื่อมใสในการทำทาน รักษาศีลและเจริญเมตตาภาวนา เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดความงามภายใน ส่วนความงามทางธรรมหรือความงามภายใน เป็นความงามที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เป็นความงามที่นำมาปฏิบัติแล้วช่วยขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ให้พ้นจากกิเลส นำไปสู่ความสะอาด สว่าง สงบ และพบพระนิพพานในที่สุด ซึ่งสามารถแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

สรุป

ความงามเป็นสิ่งสำคัญที่นักคิด นักปรัชญาทั่วโลกให้ความสนใจตั้งแต่สมัยโบราณทุกยุคทุกสมัย จนจัดให้เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งคือสุนทรียศาสตร์ มีการคิดค้นทฤษฎีต่างๆ เพื่ออธิบายความงาม ความงามเป็นความสามารถในการแสดงคุณค่าดั้งเดิมของวัตถุแก่ผู้รับรู้ในลักษณะเชิงสัมพันธ์กับความรู้สึของผู้รับรู้ ความงามทำให้มนุษย์มีความสุข มีความพึงพอใจ มีทั้งความงามทางโลกและความงามทางธรรม ความงามมีหลายระดับ ความงามระดับต้นจะเป็นความงามภายนอกหรือความงามทางโลก เป็นความงามที่ไม่เที่ยงแท้ มีความเสื่อม และดับไปในที่สุด ส่วนความงามในมิติของทางธรรม มีความงามในกระบวนการทุกขั้นตอนของธรรม ทั้งความงามในเบื้องต้นที่เป็นความงามของหลักการของธรรม ศีล สมาธิ ความงามในท่ามกลางเป็นความงามของวิธีการปฏิบัติธรรมด้วยสมณะ วิปัสสนา มรรค และความงามในที่สุดคือความงามที่เกิดจากผลของการปฏิบัติธรรม เป็นความงามขั้นปรมาตม คือการบรรลุธรรม ถือว่าเป็นสุนทรียศาสตร์ขั้นสูงในพระพุทธศาสนา ที่คนธรรมดาอาจยังไม่ไปถึง ยกเว้นพระอริยบุคคล ประโยชน์ที่เกิดจากการเห็นความงามของธรรมช่วยบรรเทา การเกิดกิเลสและความทุกข์ จนกระทั่งทำให้กิเลสและความทุกข์นั้นหมดไปในที่สุด ความงามของธรรมเป็นความงามที่จริงแท้ เป็นความงามในระดับปรมาตมสัจจะ แต่คนส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่เพียงแค่ความงามภายนอก ในมิติทางโลกเท่านั้นเนื่องจากยังละจากกิเลสไม่ได้ ทำให้มองไม่เห็นความงามที่แท้จริง

บรรณานุกรม

กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย. (2550). *สูตรสำเร็จการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลชีวิต*.

สืบค้น 20 มกราคม 2567 จาก <https://cdn.fs.teachablecdn.com/Vlvi8uNZSB63KFEVEkrA>

เชมจิต ศรีบุญนาถ. (2542). *สุนทรียภาพแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: การศึกษาค้นลูกที่สาม.

นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ. *ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร*. สืบค้น 20 มกราคม 2567 จาก <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/377>

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11).

กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้งแมส โปรดักส์.

พวง มินอก. (2536). *สุนทรียศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2557). *อรรถกถาภาษาไทย ประมวลไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ชุด 91*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เรืองอุไร กุศลาสัย. (2535). *สตรีในวรรณคดีพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

สุชาติ เกษประสิทธิ์. (2546). สุนทรียศาสตร์กับความเป็นมนุษย์. *วารสารรัฐสมิแล*. 24(3), 30-43.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). *จะพัฒนาคนกันอย่างไร?!* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณวิมลน, พระเจ้าวรวงศ์เธอ. (2541). *พระคัมภีร์ อภิธานปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระอธิการอภิสิทธิ์ จารุณโม (ทองเชื้อ). (2561). *การประยุกต์ใช้หลักอสุภกรรมฐานในชีวิตประจำวัน*. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). (2548). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. *คลังความรู้/พระเชมาเถรี*. สืบค้น 23 ธันวาคม 2566 จาก <http://legacy.orst.go.th/>